

Sp(l)itsellende

“Welkom! De verbouwing zit erop, en dat willen we vieren!” NS pakte uit. Op het perron was voor de gelegenheid een balie ingericht. Koffie, thee, onbestemde koeken; en dat allemaal voor niks. Het aanbod vond gretig aftrek. Geen moeite leek de baliemedewerkers teveel. Het was feest..... En toen schalde er muziek. Een lopend blaastrio gevolgd door vrolijke koffieschenkers kwamen het perron op gedanst. Verbaasd keken de baliemedewerkers elkaar aan. “Wie zijn dat?” De voorste trompettist hield even op met blazen en riep: “Om te vieren dat de verbouwing klaar is, biedt Prorail u gratis koffie, thee en koeken aan!”

Privatisering is een lastig onderwerp. Een docent moet eerst uitleggen waarom we ooit dachten dat sommige producten en diensten door de overheid voortgebracht moeten worden. Dat begint met een historische blik. Waarom was het de overheid die in het verleden iedereen van een telefoon-aansluiting voorzag? Voor een scholier die net een nieuwe *app* heeft *gedownload* een onwettelijk idee. En toch, menigeen zal zich de beursgang van de P.T.T. nog levendig herinneren. Zó lang geleden was dat niet. Met de blik terug in de tijd komt ook het veranderde politieke landschap naar voren. De periode van wederopbouw was er een van samenwerken; de huidige een van onderhandelen. En in een cultuur van samenwerken gedijt de productie van publieke goederen een stuk beter. Belasting heffing is *done*, ruilen over de tijd door de overheid ook; samenwerken is niet alleen iets binnen generaties maar ook tussen generaties. In zo'n sfeer tuigt de overheid deltawerken op, sluit ze de Zuiderzee af, en legt ze een landelijk kabelnetwerk aan zodat iedereen kan bellen.

Vervolgens moet de docent uitleggen waarom we nu denken dat bepaalde producten en diensten beter door de markt kunnen worden voortgebracht.

Dat is niet gemakkelijk, want er is veel bewijs vóór en tegen deze stelling. Bij telecom is het een uitgemaakte zaak. Hoewel de wereldwijde privatisering van deze sector de rijkste man op aarde heeft opgeleverd, zijn de voordelen van marktwerking hier evident. In reële termen is bellen nog nooit zo goedkoop geweest als nu. En de sector stapelt innovatie op innovatie, met het creëren van een vrije markt voor de ontwikkeling van nieuwe *apps* als een van haar laatste succesnummers. Maar het vrijgeven van de markt voor tandheelkunde lijkt faliekant te mislukken. In deze markt overstijgt de vraag het aanbod, mede door de *numerus fixus* op de opleiding voor tandheelkunde, en wisselt de vraag niet graag van aanbod. Een schoolvoorbeeld van een prijsinelastische vraag kortom. Dat tarieven dan stijgen als *price caps* worden opgeheven had zelfs een matige leerling de Minister kunnen uitleggen.

De opdracht voor de docent is duidelijk: destilleer uit de waaier van privatiseringsoperaties de voorwaarden waaraan voldaan moet zijn om een fiasco te vermijden. Makkelijk is dat niet, getuige ook de mislukte privatiseringen die ongetwijfeld ingeluid werden door rapporten van ambtelijke werkgroepen waarin het succes verzekerd werd. Technische aspecten zijn snel geïnventariseerd: Zijn er wel voldoende potentiële concurrenten, liggen de toetredingsbarrières niet te hoog, bestaan er geen onlosmakelijke synergieën tussen het deel dat niet geprivatiseerd wordt (de infrastructuur, zoals het spoornet) en het deel dat wel wordt geprivatiseerd (het gebruik van de infrastructuur)? Strategisch gedrag is al minder voorspelbaar: Waarom trad die buitenlandse vervoerder niet toe nu dat mag? En dan is er nog die ‘irrationele’ consument: Gedraagt de keizer van de economie zich wel zoals de modellen voorspellen? Ze wisselen in ieder geval niet graag van aanbod. Zo kan het dat het gratis besturingssysteem Linux het nooit gewonnen heeft van het in veler ogen technologisch inferieure en veel duurdere Windows van Microsoft.

De les sluit af met de veranderde rol van de overheid: van aanbieder tot toezichthouder. Een mooie uitbreiding volgt, over *ex ante* en *ex post* toezicht, over de nieuw op te richten Autoriteit Consument en Markt, over perverse prikkels die toezichthouders te laat begripen, over de opbrengsten van goede marktwerking en de kosten van slecht toezicht, en over de diepere vraag welk probleem er met een privatiseringsoperatie wordt opgelost. Zo bezien kan een gratis kopje koffie de opmaat zijn voor een prachtige examensom. Het zijn boeiende tijden voor het economie-onderwijs. Ik stond in dubio. Wie had de beste koffie? NS of Prorail? Ik gokte op NS. Toen ik aan de beurt was keek de baliemedewerker me enigszins verontschuldigend aan: “De koffie is op”. Ik slikte een krachtterm in. “Waar kan ik dan terecht?” De medewerker keek om zich heen. “Ik zou het niet weten”. Op goed geluk ging ik op de muziek af.

Jeroen Hinloopen

Hoogleraar Economie aan de UvA en onderwijsdirecteur van de Amsterdam School of Economics.

Reacties naar: J.Hinloopen@uva.nl

